

**Ван Чаннин илимий жетекчиси п.и.д., профессордун милдетин
аткаруучу Карабалаева Г.Т. 550700 – Педагогика багыты боюнча (PhD)
философия доктору даражасын изденип алуу үчүн жазылган
«КЭР жана КР жогорку окуу жайларындагы дизайндык билим берүүнүн
салыштырмалуу анализи» аттуу диссертациялык изилдөөсүнүн**

АБСТРАКТЫ

1. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Эл аралык мамилелер системасынын туруксуздугунун татаал мезгилинде бардык тармактарда, анын ичинде дизайн тармагында дагы, ата мекендик адистерди даярдоонун сапатын жогорулатуу маселеси курч турат. Бүтүрүүчү тез өзгөрүп турган жумуш берүүчүнүн талаптарына ылайык иштөөгө даяр болушу үчүн, билим берүү системасына критикалык мамиле кылуу зарыл. Бул үчүн Кытайда эле эмес, ошондой эле Кыргызстанда жана башка чет өлкөлөрдө мурунку муундардын тажрыйбасын колдонуу керек. Бул эки өлкөдөгү дизайнер-адистерди даярдоо өзгөчөлүктөрүн изилдөөнүн зарылчылыгы билим берүүнү глобалдаштыруу шарттарында синхрондоштуруу муктаждыгынан келип чыгат. Мына ушундай жагдай бул изилдөөнүн актуалдуулугун аныктайт.

Жогорку билим берүүнү интернационалдаштыруу шарттарында катуу атаандаштыкка ыңгайлашуу үчүн социалдык жоопкерчилиги, ишкердик руху жана инновацияга жөндөмдүүлүгү бар кесипкөй таланттарды тез арада өнүктүрүү зарыл. Бул максатта жогорку окуу жайлар билим берүү ой жүгүртүүсүн жаңыртууга жана билим берүүнүн сапатын жогорулатууга багытталган бир катар реформаларды жүргүзүшү керек. Азыркы учурда дүйнө жүзү боюнча өлкөлөр улуттук өзгөчөлүктөрүнө ылайыкташкан билим берүү пландарынын негизинде жаңы билим берүү саясатын жана окутуу моделдерин киргизүүнү улантууда. Ошондой эле кесиптик дисциплиналардын жана таланттарды даярдоо программаларынын структурасын жакшыртууга аракеттер көрүлүп, жаңы окуу мазмуну тынымсыз киргизилүүдө.

Кытай жана Кыргызстандын дизайнерлерди даярдоо программаларын синхрондоштуруу дүйнөлүк жогорку көркөм билим берүү системасын

өнүктүрүүдөгү актуалдуу милдет болуп саналат. Кытай менен Кыргызстандын дизайнерлерди даярдоо тармагындагы академиялык мобилдүүлүктүн күчөшү жана өз ара кызыгуусу кытай жана кыргыз студенттерин кесипкөй даярдоодо суроо-талапка ээ жана натыйжалуу болгон технологиялар менен методикаларды иштеп чыгуунун келечектүүлүгүн аныктайт. Мындай кызматташтыкты өнүктүрүүдөгү алгачкы кадам эки өлкөнүн алдыңкы жогорку окуу жайларында педагог-дизайнерлерди даярдоо программаларын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу боюнча формалдуу салыштырмалуу анализ жүргүзүү болуп саналат.

2. Диссертациянын темасынын ири илимий программалар, илимий изилдөө иштеринин негизги багыттары менен байланышы.

Диссертациялык иш «Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүүнүн стратегиялык багыттары» документинде коюлган милдеттерге ылайык иштелип чыккан жана Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин илимий-изилдөө иштеринин тематикалык пландары менен комплекстүү аткарылган (2022-жылдын 10-июнундагы ИТК жыйынынын №6 протоколу).

3. Изилдөөнүн объектиси жана предмети.

Изилдөөнүн объектиси - жогорку билим берүү системасы.

Изилдөөнүн предмети - Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайндык билим берүүнүн салыштырмалуу анализи.

4. Изилдөөнүн максаты жана милдеттери.

Изилдөөнүн максаты - Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайндык билим берүүнүн абалын жана өнүгүү тенденцияларын теориялык негиздөө, анализдөө жана салыштырмалуу изилдөө.

Изилдөөнүн максатына ылайык төмөнкү **милдеттер** коюлган:

1. Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнүн салыштырмалуу анализинин теориялык-методологиялык негиздерин системалаштыруу жана аныктоо.

2. Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнүн калыптануу жана өнүгүү процесстерин изилдөө.

3. Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнүн абалы жана өнүгүү тенденциялары боюнча салыштырмалуу анализ жүргүзүү жана сунуштарды иштеп чыгуу.

Койулган милдеттерди чечүү үчүн төмөнкү илимий-педагогикалык изилдөө **методдору** колдонулган:

- Теориялык изилдөө методдору: изилденген көйгөйдүн философиялык, психологиялык, педагогикалык жана искусствоведдик аспекти боюнча адабияттарды анализдөө; дизайнердик билим берүү программаларынын салыштырмалуу анализи; илимий-методикалык адабияттарды изилдөө жана анализдөө.

- Эмпирикалык изилдөө методдору: түз жана кыйыр байкоо; диагностикалык методдор: маек, сурамжылоо, студенттерди тестирлөө; студенттердин чыгармачыл иштерин жана дизайндык ишмердүүлүк продуктуларын талдоо; келечектеги дизайнерлерди кесиптик даярдоодо 10 жылдык жеке педагогикалык тажрыйбаны системалык анализдөө.

- Эксперименттик маалыматтарды иштеп чыгуу үчүн статистикалык методдор: шкалалоо, рейтинг түзүү.

5. Илимий жаңылыгы.

Алынган натыйжалардын илимий жаңылыгы изилдөөнүн теориялык-методологиялык жана практикалык сунуштарын өнүктүрүүдө турат:

- Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнү салыштырмалуу анализдөөнүн маңызын жана мазмунун аныктаган теориялык негиздер изилденди, дизайнердик билим берүүнү чыгармачыл инсанды калыптандыруу куралы катары өнүктүрүү боюнча анализ жүргүзүлдү;

- Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнү салыштырмалуу анализдөөнүн методологиялык ыкмалары жана уюштуруу ыкмалары аныкталды;

- Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларында дизайнердик билим берүүнүн тарыхый калыптануу процесси изилденди;
- Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнүн абалы жана өнүгүү тенденциялары боюнча салыштырмалуу анализ жүргүзүлдү.

6. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү.

Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайндык билим берүүнү өнүктүрүү боюнча оң тажрыйбаны өздөштүрүү аркылуу сунуштарды иштеп чыгуу. Изилдөөнүн жүрүшүндө Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларында дизайнердик билим берүүнүн тарыхы изилденди. Изилдөөнүн теориялык жоболору жана жыйынтыктары кадрларды даярдоо сапатын жогорулатуу процессинде жана «Салыштырмалуу педагогика» дисциплинасын окутууда колдонулушу мүмкүн. Биздин изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү дизайн тармагындагы адистерди даярдоо системасында чет өлкөлөрдүн тажрыйбасын колдонуп, Кытайдагы дизайнердик билим берүүнү заманбап коомдун талаптарына ылайыкташтыруу.

7. Корголууга чыгарылган диссертациянын негизги жоболору:

1. Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнү салыштырмалуу анализдөөнүн теориялык-методологиялык негиздери аныкталды. «Дизайн» түшүнүгүнүн маңызы жана дизайн ишмердүүлүгүнүн келип чыгуу теориялары талданды. Батыш жана Чыгышта дизайнерлерди окутууга карата ыкмалардын эволюциясы жана типологиясы изилденди. Заманбап изилдөөлөрдүн жана дизайндык билим берүүнү уюштуруу практикасынын негизинде дизайнерлерди кесиптик даярдоодо жаңы багыттар жана методологиялык ыкмалар аныкталды: системалык, синергетикалык, цивилизациялык, глобализациялык, маданий, аксиологиялык, инсандык, ишмердик, акмеологиялык, компетенттүү, компьютердик технологияларга багытталган. Изилдөөдө негизги ыкма - салыштырмалуу-тарыхый анализ, методикалык адабияттарды, архивдик

булактарды жана педагогикалык маалыматтарды талдоо жана жалпылоо; сурамжылоо, байкоо, интервью жана маектешүү сыяктуу конкреттүү ыкмалар колдонулган.

2. Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнүн түзүлүшү жана өнүгүүсү изилденди. «Бир алкак – бир жол» демилгеси алкагындагы билим берүү кызматташтыгы эки өлкөнүн ортосундагы долбоорлорду өнүктүрүүгө жана кеңейтүүгө чоң потенциалга ээ экени аныкталды. Заманбап коомдун өнүгүүсүндөгү дизайндык жаңы функциялар аныкталды. Кытайдагы дизайндык билим берүүнүн бай тарыхы бар болсо, Кыргызстандын дизайнердик билим берүү системасында бир катар көйгөйлөр жана мүмкүнчүлүктөр бар экени белгиленди. Кытай жана Кыргызстандын дизайнердик билим берүү программаларынын ортосундагы айырмачылыктар билим берүү ресурстары, окуу программасынын мазмуну, технологияларды интеграциялоо, инновациялык изилдөөлөр жана маданий багыттар боюнча айырмаланат.

3. Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнүн абалы жана өнүгүү тенденциялары салыштырмалуу анализден өттү. Жалпы жана өзгөчө белгилери аныкталды, ошондой эле дизайнердик билим берүүнүн абалы жана өнүгүү келечектери талданды. Билим берүү процессине заманбап технологияларды интеграциялоо, программалык адистештирүүнү актуалдаштыруу жана окуу материалдарын жаңыртуу менен окуу сапатын жакшыртууга боло тургандыгы аныкталды. Ошондой эле, ишканалар менен жогорку окуу жайларынын кызматташтыгын камсыз кылуу жана студенттер үчүн стажировкаларды уюштуруу маанилүү экени көрсөтүлдү. Дизайнердик билим берүүнү өнүктүрүү үчүн эл аралык өнөктөштөр менен тажрыйба алмашуу да зарыл экендиги белгиленди.

8. Докторанттын жеке салымы.

Докторант диссертацияда жана Scopus системасындагы илимий журналдарда жарыяланган илимий натыйжаларды алуу менен:

- Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнү салыштырмалуу анализдөөнүн теориялык негиздерин аныктады жана системалаштырды;
- Дизайнерлерди окутуунун методикалык ыкмаларын анализдеп, типологиясын иштеп чыкты;
- Заманбап коомдун өнүгүүсүндөгү дизайндын жаңы функцияларын аныктады;
- Кытай жана Кыргызстандын дизайнердик билим берүү программаларынын ортосундагы айырмачылыктарды изилдеди;
- Кытай жана Кыргызстандын жогорку окуу жайларындагы дизайнердик билим берүүнүн абалы жана өнүгүү тенденцияларынын салыштырмалуу анализин алгач ирет сунуштады.

9. Изилдөөнүн натыйжаларын апробациялоо.

Изилдөөнүн натыйжалары 2022-2024-жылдар аралыгында апробацияланып жана ишке ашырылган. Бул процесс Кыргыз мамлекеттик техникалык университети (КМТУ) И. Разакова жана Хэнань университетинин базасында жүргүзүлгөн. Изилдөөнүн жыйынтыктары Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин (КУУ) «Педагогика» программасынын (докторантура) жыйындарынын алкагында талкууланды. Ошондой эле, 2023-жылдын 23-августунда Бишкек шаарында өткөн «Ж. Баласагын атындагы КУУнун чет элдик PhD докторанттарынын изилдөөлөрүнүн жыйынтыктарын апробациялоо» аттуу эл аралык илимий-практикалык конференцияда сунушталган.

10. Диссертациянын натыйжаларынын жарыялоодогу толуктугу.

Бул иштин негизги теориялык жана практикалык жоболору Scopus системасына кирген илимий журналдарда жарыяланган 3 илимий макалада чагылдырылган:

1. Career prospects in learning Chinese in the Kyrgyz Republic. Scientific Herald of Uzhhorod University. Series Physics, 2024, (55), беттер 1914–1923.

2. Prospects and priorities of the cultural aspect in education. Scientific Herald of Uzhhorod University. Series Physics, 2024, (55), беттер 1943–1954.

3. Cooperation in the field of education between China and Kyrgyzstan within the framework of the “One Belt, One Road” initiative. Scientific Herald of Uzhhorod University. Series Physics, 2024, (55), беттер 1751–1760.

11. Диссертациянын түзүмү жана көлөмү.

Диссертациянын түзүмү кириш бөлүктөн (иликтөөнүн илимий негиздери баяндалган), үч бөлүмдөн жана алардагы жыйынтыктардан, жалпы корутундудан, ошондой эле колдонулган адабияттар тизмесинен турат. Жалпы көлөмү 114 бетти түзөт.